

A KERAMIKUSOK PARADICSOMÁBAN

Babos Pálma élménybeszámolója Seto városából

SETO ART MUSEUM, BABOS PÁLMA *Fotó*

A szakma megújulásának, a nyitás és az eltérő kultúrák közötti kapcsolatok elmélyítése céljából

hívta életre 2000-ben Seto az Artist In Residencyt (AIR).

Az AIR keretében megrendezett idei SETO International Ceramic & Glass Arts Exchange Programon, meghívott keramikus művészként

két feledhetetlen hónapot tölthettem el egy helyi műteremben, japán alkotók társaságában.

Kiválasztott művészként voltam jelen, és valóban minden szempontból kiválasztottnak éreztem magam.

Oribe mázas tál 1850-ből (balra, a nyitóképek); helyi mázoltban
Munka közben a stúdióban

Seto Citybe érkezve első pillantásra nem is veszi észre az ember, hogy a kerámia és a porcelán szerelmesei számára milyen nevezetes és kultikus helyre érkezett. A Seto folyócska völgyében kialakított fűtácán a szó szoros értelmében egymást érik a kerámiaüzletek és galériák. Közéjük csupán egy óraszaküzet ékelődött be. A város gazdagsága lassan tárul ki és betekintést enged kincsei közé.

Itt nincs csúcsforgalom, nincs forgalmi dugó, nem lehet fékcsikorgást, dudaszót hallani, és szirénázást is csak egyszer halltam az éjszaka csendjén át, nagyon messziről. Nincs kutyaugatás, macskanyávogás és madárcsicsergés. Nem kellett bogarakat ellegyintennem arcom elől és pókok hálónyomát sem fedeztem fel sehol, pedig örültem volna életjelüknek. Szállásom mellett néhány varjú visszatérő káromgása hozta testközelbe a természetet a csendesen áramló dolgos hétköznapokon. Vajon haikuk soraival próbálja megközelíteni a mai ember a természet elvesztett harmóniáját, vagy a porcelánra kék-fehér technikával festett képek idézik meg a madarakat a tóparton, a kopár fákat a ködös hegyekben és erdőrészekben? Igen, ugyanis ez a város a központja a japán kék-fehér festésnek, a sometcuke technikának. A nagy

meglepetést az október-novemberi őszi időben oly gyakori esőzés okozta. Nem maga az eső, mert abban nem volt semmi különös, csak esett és esett csendesesen. Fél órával később azonban a hegyekből lezúduló folyócskák és patakok vize fehérre változott a sok bemosott kaolintól: az esővíz kioldja a fehér földet a várost körülölelő dombok talajából.

A mai város helyén ősidők óta készítenek agyagtárgyakat, mivel a terület ásványi forrásokban nagyon gazdag. Földjüknek két ajándéka tette lehetővé, hogy a kerámia ezen a területen kifejlődjön: az agyagban bővelkedő bányák biztosítják az alapanyagot és a várost körülölelő fával borított hegyek adták a tűzfát a kemencékhez. A kerámiakészítéshez szükséges agyagnak, porcelánnak, valamint a helyi fazekasok erőfeszítésének köszönhetően vált Seto az egyetlen olyan helyé Japánban, ahol több mint ezer éve folyamatosan dolgoznak a fazekasok. A hegyet fekete termőföldréteg borítja, alatta látható a fehér színű bányá-test. Nem kell távoli iparterületre utazni, hogy a külszíni fejtéssel dolgozó bányát megpillanthassuk. A dimbes-dombos külváros kis utcáin sétálva, onnan letekintve megláthatjuk a csodás „fehér hegyet” a kettévágott gyomrával és a magashegyi tengerszemek tisztaságát idéző bányatóval.

A fehér hegy, vagyis a kaolinbánya

Az egymástól elszigetelten működő kerámia-központok sajátos technológiákat alkalmaztak, speciális égetést, formavilágot, mázakat és mintakészletet alakítottak ki. Az egyedi vonások a helyi alapanyagok és nagy formátumú mesterek stílussteremtő munkáját őrzik. Két nagy alapítómester előtt tisztelg a szakma Setóban, egyikük Toshiro (Kato Shirozaemon Kagemasa /1169–1249/), a fazekasok atyja, illetve Kato Tamakichi (1603–1868), ő a porcelán-technológia megalapítója. Tamakichi mester életét kockáztatva utazott el és tanulta ki Aritában a porcelánanyag előkészítését, formázását a máz recepteket és az égetés fogásait. 1808-ben hazatérve Setóba porcelánégető kemencét épített, meghonosította a kék-fehér máz alatti porcelánfestés technikáját és ezzel

megalapozta a porcelánipart. Ma végigjárhatjuk ezt a régi „kemence utat”, ami a korabeli porcelánműhelyek kerülete volt. Az út végén áll egy öreg Hongyo Gama nevű sokkamrás kemence, amit közel 60 éve fűtöttek fel utoljára. Egymás fölé rendezett kamrái külön-külön egy mai japán garzonlakás méretét érik el, falain csillog az évtizedek égetései alatt vastag réteggé hizott hamumáz.

A fazekasság története 1000 évvel ezelőtt kezdődött, amikor az első fazekasok a 10. században meglepedtek ezen a területen. Setót az évezredes története során folyamatosan a legkiválóbb termékeket készítő régiók között tartották számon, a 12. századi Japánban kizárólag itt készítettek hamumáz kerámiát, a 15. században a teaceremónia kialakulása és ter-

jedése életre hívta az új típusú edényeket. Ekkor született meg itt a Shino, a Temmoku, a Seladon és a varázslatos Oribe máz.

A 19. század elején megkezdődött a kék-fehér, máz alatti kobaltfestéssel készített porcelánedények gyártása (sometcuke). A 20. század első felére mennyiségét tekintve Seto lett a porcelán- és kerámiaedény-gyártás központja Japánban. Ebben az időben, a japán nyelvben a setomono szó az étkezés szinonimájává vált. A II. világháború után, európai előképek mintájára porcelán figurákat gyártottak, elsősorban amerikai és európai piacra.

A kisvárosi hangulatot árasztó 130 ezer lakosú városban ma is rengeteg keramikus dolgozik. A házak oldalához állított gázpalackok a kemencék számára tárolják a tüzelőanyagot. A fatüzelésű kemencék mára ipari műemlékké váltak, szerepüket átvették a gázkemencék. Legtöbb kis factory – így nevezik őket maguk a saját néhány fős üzemeket – családi vállalkozásban működik. A több száz fazekast magas színvonalú kiszolgálóipar látja el. A bányák és a hozzákapcsolódó masszázemek kész standardizált minőségű anyagokat forgalmaznak, előre csomagolt, 10 kg-os egységekben. Több ecsetkészítő mester tart fenn ecsetszaküzletet. A szerszámoltok minden képzelet felülmúló bőségben és minőségben kínálják a munkaeszközöket az alapanyag-előkészítéstől kezdve a mázórlésen át az égetés és dekorfestés technikáig; a városban több kemencekészítő mester is dolgozik. A mázaival a középkorban stílust teremtő Setóban ma is kicsi mázüzemek készítik a fazekasok számára az egyedi mázakat, ahol a mintadarabok szemképrázta-tó kavalkádja fogadja a vásárlót. A mester elének tárja a típusonként csoportosított mázak tömelegét, engem a tankönyvekből és a múzeumokból jól ismert Seladon mázak gazdagsága ejtett rabul, melyek különböző színtónusokban, eltérő viszkozitással, más-más transzparenciával ragyogtak előttem az apró 3 x 7 cm-es mintadarabokból összeállított táblán.

A tesztdarabokról sokrétű anyagismeret, technikai tudás és égetési tapasztalat olvasható le. A város művészei is használják a helyi adottságokat saját terveik megvalósításához. Sok évszázad mesterségbeli ismeretét tudva maguk mögött, igényes égetéssel, csodás alapanyagokban gondolkodva hozzák létre alkotásaikat a hagyományos technikák és anyagok újraértelmezésével.

Én a 21. század Setójába érkeztem. Nagoya repterén landoltam, modern külvárosokon keresztül, légvezetékek felhője alatt, oszlop-erdő mellett érkeztem a belvárosba. A hagyományos kerámia itt nem csak a múzeumok tárlóinak a témája, maga a hétköznapi valóság. Kerámia díszíti a város hídjait, a külvárosok tereit, a közintézmények falait, elhasznált égetési segédeszközökből és tokokból rakják ki a virágágyások oldalait, a kerítések lábát, a domboldalok lépcsőzetes támfalait. A mesterek klasszikus formájú tárgyakat korongolnak, a hagyományos mázakat alkalmazzák edé-

nyeiken, a kerámiaboltok polcai roskadoznak a setomono alatt, az emberek ezeket a tárgyakat vásárolják és használják a háztartásaikban a mindennapi étkezések során. De láttam Oribe mázas mosdót és Sometcuke WC-kagylót, az egyik múzeumban még a mosdók férfi és női ikonjai is kék-fehér kobaltfestéssel készültek. A kis családi éttermekben, a nagyvárosok gyorsbűféiben, az útszéli autós pihenők önkiszolgáló éttermeiben és a bevásárló köz-

pontok étterem szigeteiben egyaránt kézműves technikával készített kerámia edényeket használnak. Hiszen lehet tisztelni a hagyományt, történetét taníthatják, de ha a személyes szeretet hiányzik, akkor nem fogjuk használni a mindennapokban és nem vesszük meg a boltokban. Az emberek itt a személyes vonalmukkal, szeretetükkel maguk tartják életben a hagyományt.

A város és a kormány sokat áldoz arra, hogy

a kerámia hagyománya fennmaradjon, és a szakma megújuljon. Intézmények, iskolák, múzeumok, rendezvények, kiállítások, fesztiválok szolgálják a kerámia ügyét. Egyik kedvencem a Setogura Múzeum, ami kerámia és porcelán készítés technikáit mutatja be modellekkel, munkaeszközökkel, és táblákkal. Videó archívumában őriznek két dokumentumfilmet, amit 1955-ben forgattak az utolsó fatüzelésű óriáskemencék felfűtéséről. („Noborigama” és „Marugama”). A felvétel tárgyilagosan megmutatja a falu fazekasainak több hetes összehangolt munkáját, amíg a kemencét feltöltötték tárgyakkal majd felfűtötték 1250 °C-ra. Láthatjuk a mozdulatokat és a munkaeszközöket használat közben. Egy máznak például pontosan leírható a receptje, de a keramikus szakmai ismeretnek van egy másik nagy területe, ami az érzékelésen és tapasztaláson alapul – az írott dokumentumokon túli tudás megőrzését szolgálják a filmfelvételek.

Már a kis óvodások megismerkedhetnek az agyag tapintásával, illatával és taposásával a nekik szervezett foglalkozásokon a Seto Novelty Children’s Creative Centerben. Lehet agyaggal dolgozni és égetni az ősi Anagama kemencék mintájára felépített hasonmásban, mázat készíteni és mázazni. A kék-fehér porcelán festés fogásait ismerhetjük meg az Institute of Seto Blue and White Ceramics foglalkozásán. Egy másik múzeumban megtanulhatjuk a porcelánfigura festésének máz feletti technikáját (Setóban minden általános iskolában van kemence). Azt éreztem, hogy az az ember, aki itt Setóban születik és itt nő fel, abban a kiváltságos helyzetben van, hogy mire felnő, anyanyelvi szinten fogja beszélni a kerámia és a porcelán nyelvét.

Workshop a stúdióban

Babos Pálma: *Magány*, 2013; egyedi formázású mázas porcelán 1250 °C, mázfeletti festéssel; 30 x 50 x 56 cm (magas), a Seto Art Museum gyűjteményéből